

Инж. Вељо Маговчевић,
Привредна комора Црне Горе — Титоград

Робна производња на индивидуалном пољопривредном сектору у Црној Гори

Ако се разматра пољопривредна производња за неколико протеклих година, како у нашој републици, тако и Југославији уопште, могу се запазити знатне осцилације. Такође су се и на тржишту испојила знатна колебања, нарочито у погледу снабдјевености и цијена, што јасно показује да је наше тржиште недовољно функционално јединствено.

У току протеклих неколико година, убрзава се процес преласка са натуралне на робну производњу, што је углавном подстакнуто порастом потрошње и промјеном структуре становништва (смањује се број пољопривредног становништва) а истовремено и примјеном механизације у процесу производње.

Међутим, и поред свега тога, тржишност пољопривредне производње још је ниска и креће се у нашим условима испод 40% производње.

Структура пољопривреде у 1970.

		Југославија	Црна Гора
Друштвени производ у	милиона д	31 311,6	571,3
— друштвена газдинства	„	9 577,3	107,3
— индивидуална газдинства	„	21 734,3	464,0
Обрадиве површине	хиљ. ha	10 153	188,0
— друштвена газдинства	„	1 489	12
— индивидуална газдинства	„	8 664	176
Откуп пољ. производа	милиона д	13 343,3	105,9
— друштвена газдинства	„	5 834,4	28,8
— индивидуална газдинства	„	7 478,9	77,1

На основу приказаних података, види се да је у структури пољопривреде наше републике доминантно учешће индивидуалног сектора како у погледу друштвеног производа, тако и у погледу површина и откупа пољопривредних производа.

Овакав положај индивидуалног сектора у структури наше пољопривреде, са уситњеним газдинствима, уз слабу примјену механизације и одговарајућих агротехничких мјера, свакако да има одређен утицај на тржиште пољопривредних производа и његову снабдјевеност.

На основу изнесених показатеља, произилази да је наше учешће у структури пољопривреде у односу на Југославију незнатно, и да у односу на друштвени производ износи 1,2⁰/₀, обрадиве површине 1,8⁰/₀ и откуп пољопривредних производа испод 1⁰/₀.

Исто тако, незнатно је учешће нашег друштвеног сектора у структури пољопривреде.

Наредна табела приказује производњу неких важнијих пољопривредно-прехранбених производа и прераду за период од 1968-1971.

Укупна производња у хиљадама тона

Производ		1968.	1969.	1970.	1971.
Кукуруз	+	6 810	7 821	6 933	7 443
	—	22	22	19	20
Кромпир	+	2 890	3 144	2 964	2 952
	—	48	48	45	41
Купус	+	633	611	619	585
	—	39	11	12	10
Парадајз	+	323	328	313	355
	—	7	6,6	6,8	7,7
Паприка	+	243	255	269	294
	—	5	7,7	7,3	6,5
Јабукe	+	304	483	277	327
	—	4	2	2	2
Шљиве	+	721	1 299	896	817
	—	19	5	7	17
Грожђе	+	1 270	1 499	1 101	1 096
	—	7	7	9	10
Говеђе месо	+	269	258	233	242
	—	4,6	3,7	3,7	4

Производ		1968.	1969.	1970.	1971.
Свињско месо	+	323	267	338	384
	—	2	2	3	2,6
Овчје месо	+	55	51	47	50
	—	3	2	3	2,7
Живинско месо	+	107	120	142	148
	—	0,5	0,7	1	1
Млијеко милиона л	+	2 554	2 547	2 490	2 503
	—	63	64	63	63
Јаја милиона ком.	+	2 186	2 467	2 781	2 934
	—	26	26	32	28

+ Југославија

— Црна Гора

Овим упоредним прегледом жели се приказати процентуално учешће наше републике у укупној пољопривредној производњи Југославије.

Из наведених података види се да је производња осцилирала из године у годину, што је углавном зависило од приноса појединих култура, односно броја грла стоке, а то је уједно и опште југословенска карактеристика.

У упоређењу са југословенском производњом, наша је знатна, и нигдје не достиже 2^о/о, што се односи углавном и на производне капацитете.

У посматраном периоду дошло је до промјене структуре у ратарској производњи, а тако исто и у погледу смањења броја грла стоке.

У ратарству долази до оправданог смањења површина под житима, а до повећања под поврћем и сточним крмним биљем.

У оквиру повећања површина под поврћем, на прво мјесто долази паприка а затим парадајз. Овакву промјену састава ратарске производње диктирали су услови тржишта, а самим тим и интереси индивидуалних произвођача, који су главни произвођачи ове производње.

Укупно повећање површина под паприком у Републици 1972. износи, у односу на 1968. год. 41^о/о а парадајз 11^о/о. Аналогно томе, повећана је и производња, и, према статистичким подацима, креће се у наведеним процентима.

Највеће повећање површина под овим културама настало је на подручју општине титоградске, углавном у Зети, гдје је производња у наведеном периоду порасла: паприке 85% а парадајза 45%. Ово се, углавном, може сматрати као производња индивидуалаца.

Оваква оријентација индивидуалног произвођача последица је коњуктуре ових производа на тржишту, велике потражње и доброг пласмана не само на унутрашњем него и иностраном тржишту, као и висине откупних цијена. Све је ово чврсто повезано са развојем туризма на Црногорском приморју, који тражи велике количине ових производа.

Дошло је и до повећања површина под кромпиром, али не и до његове производње, што свакако настаје усљед неродности и напада болести и штеточина у појединим годинама.

У производњи меса такође је било колебања, нарочито 1969, када је смањење износило 10%. Ове осцилације различите су биле код појединих категорија меса, но у укупној количини, у односу на 1968, производња се није смањила.

Међутим, према статистичким подацима, број грла стоке у овом периоду смањило се у свим категоријама. Тако је смањен број говеди 14%, оваца 17% и свиња 7%.

Одржавање производње меса на нивоу из 1968. објашњава се клањем броја стоке, усљед слабо родних година, чиме је проузрокована несташница сточне хране.

Производња на друштвеним газдинствима

Производ			1970.	1971.
Кукуруз	тона	+	1 044 983	1 324 261
		—	69	286
Говеђе месо	„	+	140 681	165 634
		—	367	248
Свињско месо	„	+	153 942	191 764
		—	564	592
Кравље млијeko	000 л	+	334 514	312 134
		—	4 282	3 709
Млијечност по крави	„	+	3 764	3 692
		—	2 992	2 831

+ Југославија

— Црна Гора

Као што се види из претходне табеле, као и осталих показатеља, пољопривредна производња друштвених газдинстава у нашој републици, у односу на југословенске размјере, незнатна је.

У овој табели приказани су подаци само за главне пољопривредне производе, са којима се друштвена газдинства појављују на тржишту.

Поред ових производа, друштвена газдинства појављују се на тржишту и са производима, које реализују кроз откуп, о чему ће бити ријечи касније, када се буде третирао откуп пољопривредних производа.

Као главни производи овдје су приказани говеђе и свињско месо и млијеко. Ова производња варира из године у годину. За период 1970/71. у односу на укупну производњу у Републици, на друштвена газдинства отпада: за говеђе месо 6-10%, свињско 16-23% и млијеко око 6%. Та производња реализује се углавном преко трговачке мреже самих газдинстава.

Наредном табелом даће се преглед важнијих врста прерађевина које се производе у нашој републици. Овим прегледом обухваћени су сува шљива, ракија и вино док ће се остали производи приказати у укупној вриједности откупа.

Домаћа прерада

Производ		1961/70.	1970.	1971.
Сува шљива t	+	24 781	26 222	1 672
	—	144	96	167
Ракија 100 hl	+	14 118	14 502	14 077
	—	154	124	243
Вино 100 hl	+	55 787	54 031	55 455
	—	223	225	242

+ Југославија

— Црна Гора

И количине прерађених производа у посматраном периоду знатно су осцилирале. Ова прерада односи се углавном на прераду производа од воћа и грожђа.

Откуп пољопривредних производа

Промет пољопривредних производа, све до 1967, обављао се под посебним режимом административних мјера.

Друштвена заједница вршила је знатне интервенције на токове овога промета. Међутим, доношењем Основног закона о промету робе он је знатно либерализован.

Овим Законом битно су измијењени услови у погледу куповине пољопривредних производа од пољопривредних произвођача, као и даљи начин промета роба. Прије ступања на снагу овог закона, право куповине пољопривредних производа од индивидуалних произвођача имале су искључиво земљорадничке задруге на својој територији, а право промета на велико имала су овлашћена предузећа, која су та одобрења добијала од одговарајућих органа.

Новим Законом о промету роба дато је право откупа пољопривредних производа од индивидуалних произвођача оним организације које имају кооперативне односе са тим произвођачима.

Право откупа пољопривредних производа ван кооперације дато је свим привредним организацијама, под условом да се тај откуп врши организовано, преко одређених пунктова — откупних станица.

Либерализацијом откупа пољопривредних производа од индивидуалних пољопривредних произвођача иде се ка томе да се откупе што више количине роба, прошири асортиман тих производа, усмјерава производња на индивидуалном сектору на оне пољопривредне производе који најбоље одговарају тржишту, а све је то утицало да се повећа робна производња индивидуалних пољопривредних произвођача.

Пољопривредне и друге производе у нашој републици откупљују пољопривредни комбинати, трговачка предузећа и друге специјализоване привредне организације. Функционалност ових привредних организација најбоље се може сагледати на основу кретања откупа неких важнијих пољопривредно-прехрамбених производа и односа тог откупа за неколико протеклих година.

Укупна вриједност откупа пољопривредних производа
у милионима динара

	СФРЈ	БиХ	Цр. Гора	Хрват.	Макед.	Слов.	Србија
1970.	13 343,3	739,9	105,9	3 044,9	3 019,3	1 523,8	6 900,5
1971.	17 851,3	915,7	117,7	3 675,3	1 287,1	1 995,0	9 770,6

Вриједност откупа, као што се види, мање-више у свим републикама повећала се 1971. у односу на 1970. Вриједност откупа најмања је у нашој републици, и у односу на Југославију не износи ни 10%. Највећи пораст вриједности откупа, као што се и

види из приложене табеле, биљежи се у Србији, Хрватској и Словенији. Међутим, ако се упореде подаци Црне Горе за протекле неколике године, може се констатовати да је вриједност откупа порасла у знатној мјери.

У овом поглављу сматрамо за потребно прво да искажемо вриједност откупа, а касније количине појединих врста откупљених производа. Ово због тога што су у прегледу откупљених количина производа приказани само важнији производи, јер су остали заступљени у незнатним количинама, мада је њихова вриједност приказана у укупном износу.

Вриједност откупа пољопривредних производа
у милионима динара

Година	Укупан откуп	Индивид. газдинства	% учешћа инд. газдинства
1965.	69,9	54,3	78%
1966.	91,4	72,9	60%
1967.	77,7	72,2	93%
1968.	92,2	72,2	75%
1969.	103,5	80,0	77%
1970.	105,9	77,1	72%
1971.	119,4	86,9	76%

Вриједност откупа 1971. у односу на 1965. је, дакле, порасла 68%, а у међувремену из године у годину вриједност је стално расла.

Ови подаци очито говоре да се либерализацијом откупа пољопривредних производа утицало да се откупе што веће количине производа, а самим тим и повећа укупна вриједност. Поред тога, испољава се све већа оријентација индивидуалног произвођача према тржишту, тако да његова производња све више поприма робни карактер.

Предња табела јасно илуструје доминантно учешће индивидуалног сектора у укупној вриједности откупа, као што је то случај и са производњом.

У току даљег излагања приказаће се структура откупа по врстама производа.

милиона динара

	1970.	1971.
Укупна вриједност	105,9	119,4
— поврхе	4,5	5,9
— воће	3,5	6,2

— стока	58,4	67,3
— живина и јаја	3,7	3,7
— млијеко и мљ. производи	12,6	10,5
— остали производи	23,2	25,8

Учешће индивидуалног сектора у овој структури износи 72⁰/₀ или, изражено у вриједности, 77,1 милиона динара.

Највећа ставка у вриједности откупа отпада на стоку (преко 50⁰/₀) а затим на млијеко и мљечне производе. Под осталим производима подразумевају се шумски плодови, љековито биље, мед и остало.

Поређењем приказаних података може се констатовати да је укупна вриједност откупа 1971. порасла 12⁰/₀ а, у одређеном проценту, и других производа, изузев млијека и мљечних производа. Код стоке вриједност тржног вишка у наведеном периоду порасла је преко 15⁰/₀.

Ове двије ставке, повећање откупа стоке и смањење откупа млијека и мљечних производа, резултат су углавном слабо родне године, па је због несташнице сточне хране дошло до смањења броја сточних грла мање-више свих категорија, као што је у почетку излагања истакнуто.

Повећање вриједности откупа може се окарактерисати, поред наведеног, и порастом цијена, које се слободно формирају и из године у годину расту.

Као што је раније наглашено, наша република се налази на посљедњем мјесту у вриједности откупа пољопривредних производа. Тржишна вриједност пољопривредне производње још је ниска у односу на производњу, јер се у југословенским оквирима креће испод 50⁰/₀. Међутим, ако бисмо то посматрали регионално, процентуална вриједност тржних вишкова у односу на производњу изгледала би овако:

— Војводина	78,8 ⁰ / ₀
— Словенија	62,4 ⁰ / ₀
— Хрватска	46,6 ⁰ / ₀
— Ужа Србија	32,9 ⁰ / ₀
— Црна Гора	32,2 ⁰ / ₀
— Косово	29,2 ⁰ / ₀
— Босна и Херцеговина	26,0 ⁰ / ₀

Ови се подаци односе на глобалну тржишност, а не и на поједине производе.

Откуп пољопривредних производа у тонама

Производ		1968.	1969.	1970.	1971.
Кромпир	+	147 645	162 196	181 293	177 922
	—	1 770	1 990	1 326	1 254
Купус	+	38 839	36 534	37 315	39 051
	—	648	507	400	821
Парадајз	+	41 562	37 289	30 516	64 656
	—	612	833	210	222
Паприка	+	30 204	30 740	40 856	53 644
	—	852	1 228	1 320	1 283
Јабуке	+	77 117	81 514	70 206	77 747
	—	210	230	158	95
Шљиве	+	19 037	54 936	32 613	14 402
	—	—	43	29	39
Месо	+	743 539	728 011	708 913	856 993
	—	1 181	9 689	7 591	7 747
Млијеко милиона л.	+	509	554	555	594,5
	—	3,9	4,8	4,4	5,0
Јаја милиона ком.	+	265	379	476	525,8
	—	5,8	5,8	6,5	7,0

Напомена: + Југославија
— Црна Гора

Из претходне табеле види се да су количине откупних производа варирале из године у годину што је зависило од укупне производње. Упоређујући откупљене количине појединих производа са укупном производњом, може се констатовати да су оне незнатне, изузев код меса, гдје је од укупне производње 1971. откупљено преко 70%.

Кад је ријеч о откупу, односно откупљеним количинама појединих производа, онда ваља указати на стално присутне проблеме приликом откупа оних производа, који у ствари чине гро откупа у нашој републици.

Организације које се баве прометом, још немају утврђене дугорочне основе својих потреба, због чега настају знатне осцилације код неких врста стоке и неравномјерности у приливу стоке, односно меса, на тржишту. Ово је последица недовољне пословне повезаности ових организација и индивидуалних произвођача.

Стока се углавном продаје на сточним пијацама, а знатан дио и ван њих, тако да се омогућава рад накупаца и приватних месара, што им даје прилику за знатна богаћења на рачун индивидуалних произвођача и крајњих потрошача. Овај случај нарочито долази у обзир у сјеверном дијелу Републике, у сезони издига стоке на планину.

За сада, на овом подручју постоје двије озбиљније организације које питање откупа стоке настоје да ријеше на организованији начин.

Наиме, пољопривредни комбинат „Пљевља“ у Пљевљима и „Бјеласица“ у Бијелом Пољу скоро сваке године уговарају производње меса, односно откупа стоке, но, и поред тога, дјеловање накупаца и набијање цијена тешко је спријечити. Исто тако, изражени су проблеми откупа и код поврћа и воћа, који су последица како производње, тако промета и режима цијена. Ова производња, сконцентрисана је углавном код индивидуалних произвођача, и још је неуједначена и у погледу количина и квалитета.

У посљедње вријеме индивидуални произвођач све се више специјализује у производњи појединих врста поврћа, и на тај начин постаје робни произвођач. Типичан је примјер у Зети, углавном производња паприке и парадајза. Међутим, у плану ове производње за сада није успостављена чврста веза између организација и индивидуалних произвођача, што опет иде на руку накупцима, који са овог подручја сваке године извуку знатне количине поврћа.

Свим овим жели се нагласити да при откупу пољопривредних производа нема довољне организације и контакта између прометних организација и индивидуалних произвођача, што отвара простор за дјеловање страних накупаца.

Један од основних начина који регулишу откуп пољопривредних производа јесте да се цијене како произвођача, тако и у малопродаји формирају према условима на тржишту. На сектору цијена испољава се велика територијална и сезонска неуједначеност, што настаје углавном, као последица обима производње.

У току наредног излагања даће се упоредни преглед откупних цијена у 1971. за неке важније производе.

	Македонија	Хрватска	Црна Гора	Србија	Војводина	Косово
Кромпир	0,77	0,80	1,13	0,60	0,69	0,98
Парадајз	0,90	—	1,70	—	—	—
Паприка	0,85	—	2,08	—	—	—
Јабуре	0,80	—	1,80	0,90	0,70	0,95
Шљиве	0,40	—	0,90	0,43	0,35	0,44

Говеда	—	—	7,77	—	—	—
Овце	6,00	8,00	7,07	6,44	8,30	9,67
Јаја	0,40	0,40	0,54	0,40	0,37	0,40
Млијека	1,60	1,40	1,58	1,25	1,00	1,30

Из ових, иако непотпуних података може се видјети да су откупне цијене у нашој републици веће него у другима. Оне могу да послуже за поређење са тржишним цијенама, које ће се приказати у наредној табели:

Производ	Јед. мј.	1970.	1971.	1972.
Кромпир	д/kg	1,17	1,90	1,46
Купус	"	1,75	1,63	1,52
Парадајз	"	2,95	3,41	2,67
Паприка	"	2,01	3,12	1,96
Јабуре	"	2,25	3,41	2,72
Шљиве	"	1,54	2,41	1,49
Живина	"	14,07	19,25	18,50
Јаја	ком.	0,77	1,12	1,05
Млијеко	лит.	2,27	3,90	3,57

Ови подаци добијени су на бази анкете Републичког завода за статистику. До годишњих цијена дошло се на основу мјесечних резултата. Види се да су цијене на тржишту варирале, свакако у зависности од понуде и тражње на тржишту. Упоредјујући тржишне цијене са откупним, може се констатовати да су оне веће 40-50⁰%, у зависности од производа.

Промет преко сељачких пијаца

У досадашњем излагању третирани су углавном тржни вишкови које су индивидуални произвођачи продали преко пољопривредних, трговачких и других специјализованих организација, односно преко њихове откупне мреже. Међутим, због недовољне организованости трговачке мреже, за преузимање свих вишкова, сељачке пијаце у том погледу заузимају видно мјесто преко којих индивидуални произвођачи продају своје производе. Постојање сељачких пијаца тијесно је повезано са прометом пољопривредно-прехранбених производа, у првом реду поврћа, воћа, млијека и мљечних производа, шљива и јаја.

У овој производњи углавном доминирају индивидуални пољопривредни произвођачи, пошто трговачка мрежа није довољно оријентисана на обављање промета тих производа. Треба истаћи да све док друштвено организована производња пољопривредно-прехранбених производа не буде важан фактор на тржишту и док трговачка мрежа не буде способна да преузме сву производену робу, сељачка пијаца биће и даље важан фактор.

Какав утицај има сељачка пијаца у снабдијевању потрошача појединим производима, показује сљедећи преглед:

Промет на сељачкој пијаци

Производ	1970.		1971.		1972.	
	Колич.	Вријед.	Колич.	Вријед.	Колич.	Вријед.
Кукуруз	16	121 201	45	136 864	38	114 679
Кромпир	1 448	1 738 030	1 292	1 498 092	786	897 015
Купус	1 259	2 199 321	1 550	2 377 953	8 348	2 210 015
Паприка	1 745	3 522 262	1 421	2 795 800	1 056	3 297 105
Јабуке	1 315	2 966 225	856	2 338 890	781	22 668
Шљиве	173	266 610	212	1 053 300	85	206 985
Живина ж. м.	51	711 695	55	1 025 541	40	784 720
Јаја х. к.	1 806	1 395 622	1 986	2 102 108	736	820 260
Млијека	157	357 963	258	923 790	157	614 232
Укупно		15 278 929		14 252 338		6 757 664

Предње податке статистика је прикупила на основу анкете, коју је провела у 10 градова у Републици са утврђеном методологијом. И поред тога што сељачка пијаца има знатан утицај на снабдијевању потрошача, она има извјесних слабости. Кад се ово каже, мисли се на појаву накупаца, која сваке године узима све више маха. Према грубој процјени, сматра се да се преко ових посредника на тржишту, односно пијаци, пласира око 40% производа индивидуалних произвођача. Као разлози наводе се ситна индивидуална газдинства са малом производњом за коју немају економске рачунице да се појаве на пијаци, чиме се прекупац користи и на лицу мјеста откупљује велике количине производа, појављујући се касније на тржишту као произвођач.

Развоју накупачке мреже свакако је допринијела и ликвидација већег броја земљорадничких задруга, јер је дошло до смањења њихове активности после укљапања у интегрисану целину, па је настала празнина у преузимању роба на територији коју су покривале.

На основу изложеног материјала могли би се извући следећи

Закључци:

— Доношењем Закона о либерализацији тржишта знатно је повећан откуп пољопривредних производа, а самим тим и вриједност, тако да то повећање у односу на 1968/71. годину износи 32⁰/₀.

— Тржишност пољопривредних производа у нашим условима још је ниска, и не достиже 40⁰/₀ производње.

— Нестабилно тржиште, осцилације у производњи и режим цијена главни су узрок недовољног захватања вишкова пољопривредних производа, нарочито у сјеверном подручју Републике.

— Недовољна координација у раду и одсуство довољне пословно-техничке сарадње између прометних организација и индивидуалних произвођача имало је за посљедицу смањење обима тржишних вишкова.

— Недовољна организациона и техничка опремљеност пољопривредних и других трговачких организација онемогућавала је благовремено преузимање свих понуђених роба од стране произвођача, нарочито поврћа.

— Интеграцијом земљорадничких задруга са другим организацијама негативно је дјеловало на обим откупа због тога што је функција истих у склопу новонасталих организација знатно опала на територији коју су раније покривале, не само у погледу откупа пољопривредних производа него и уопште рада на селу.

Мјере и предлози

Да би се робна производња индивидуалних произвођача у наредном периоду повећала и добила одређене токове, потребно би било предузети и одговарајуће мјере како у области производње, тако и промета пољопривредних производа.

— Пољопривредни комбинати, задруге и друге прометне организације убудуће морају ићи на чвршћа уговарања са индивидуалним произвођачима, за производњу појединих роба, у првом реду меса, јер оно представља преко 50⁰/₀ вриједности откупа у нашој републици.

— Преко пословних банака обезбиједити потребна обртна средства за кредитирање уговорене производње роба са индивидуалним произвођачима под што повољнијим условима.

— Ради организованијег преузимања тржних вишкова пољопривредних производа, а истовремено и спречавања рада накупаца, потребно је организовати што ширу откупну мрежу формирањем откупних станица у свим већим производним центрима, гдје би се на вријеме преузимали тржни вишкови од произвођача.

— Садашње учешће накупаца у снабдијевању потрошача месом, воћем, поврћем и другим пољопривредним производима требало би ликвидирати примјеном ригорозних одредаба Основног закона о промету роба.